

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики
Факультет № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО» обов'язкових
компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

262 Правоохоронна діяльність

**на тему : Правове регулювання відносин в сфері захисту
персональних даних.**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30 серпня 2023 року № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25 серпня 2023 року № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29 серпня 2023 року № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики
Протокол від 18 серпня 2023 року № 8

Розробники:

1. Завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики, кандидат юридичних наук, професор Панова Ірина Вікторівна.

Рецензенти:

1. Заступник начальника відділення поліції №3 Харківського районного управління поліції №1 ГУНП в Харківській області, доктор, снс Прокопенко О.Ю.
2. Професор кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Комзюк А.Т.

План лекції

1. Організаційно-правове забезпечення захисту інформації про особу персональних даних
2. Персональні дані як об'єкт інформаційних правовідносин за участю суб'єктів господарювання
3. Реєстрації баз персональних даних

Література

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про захист персональних даних : закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
3. Про захист суспільної моралі : закон України від 20 листоп. 2003 р. № 1296-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 14. – Ст. 192. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>
4. Про інформаційні агентства : закон України від 28 лют. 1995 р. № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 13. – Ст. 83. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-вр>
5. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
6. Про Концепцію Національної програми інформатизації : закон України від 4 лют. 1998 р. № 75/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр>
7. Про бібліотеки і бібліотечну справу : закон України від 27 січн. 1995 № 32/95-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 7. – ст.45. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>
8. Про Національний архівний фонд і архівні установи : закон України від 24 груд. 1993 № 3814-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – ст.86. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>
9. Про науково-технічну інформацію: закон України від 25 червн. 1993 № 3322-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – ст.345. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>
10. Про державну таємницю : закон України від 21.01.1994 № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №16. – С. 93. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>
11. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : закон України від 05 лип. 1994 № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – ст.286. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр>
12. Про рекламу : закон України від 3 лип. 1996 р. № 270/96-ВР // Відомості

Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр>

13. Про доступ до публічної інформації : закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

14. Про Доктрину інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017 // Урядовий кур'єр від 28.02.2017. № 38. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>

Основна література:

1. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти. Дзюбань О.П., Пилипчук В.Г. / За заг. ред. проф. В.Г. Пилипчука. – Харків: Майдан, 2011. – 244 с.

2. Марущак А. І. Інформаційне право України : підручник / А. І. Марущак. – К. : Дакор, 2011. – 456 с.

3. Інформаційна взаємодія у місцевому самоврядуванні: перспективи правового регулювання Дубняк М.В. : монографія – Київ: Видавничий дім «АртЕк». – 2019. – 190 с.

4. Основи інформаційного права України : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. Рекомендовано МОН / Цимбалюк В. С., Павловський В. Д. – К., 2009. – 414 с.

5. Інформаційне право та інформаційне законодавство Брижко В.М., Фурашев В.М. : наукове видання. – (НДІП НАПрН України). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 288 с.

6. Брижко В. М. Методологічні та правові засади упорядкування інформаційних відносин : монографія / Брижко Валерій Михайлович. – К. : ПанТОТ, 2009. – 415 с.

7. Горбулін В. П. Проблеми захисту інформаційного простору України : монографія / В. П. Горбулін, М. М. Биченок. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 136 с.

8. Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України Пилипчук В. Г., Компанцева Л. Ф., Кудінов С. С., Доронін І. М., Дзюбань О. П., Акульшин О. В., Заруба О. Г.; за заг. ред. В. Г. Пилипчука: монографія – К. : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. – 272 с.

Додаткова література:

1. Панова І.В. Фактори, що впливають на утворення системи інформаційного права та формування її змісту // Інформація і право. 2018. № 3 (26). С. 9-15.

2. Панова І.В. Сучасні проблеми цифровізації військового обліку в Україні // Проблеми сучасної поліцейстики : тези доп. III наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 11 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2023. – 208 с. – С. 52-56. <https://dspace.univd.edu.ua/items/53e4a11d-7784-47ec-8140-1c250b37af2e>

3. Панова І.В., Шевцова А.С. Національна поліція України як суб'єкт формування і реалізації політики інформаційної безпеки України //

Проблеми сучасної поліцейстики : тези доп. II наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2022. – 208 с. – С. 281-283. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cd87cc48-6e4f-497a-a782-d3a76ce14332/content>

4. Панова І.В., Шевцова А.С. Засоби забезпечення інформаційної безпеки України// Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. X Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 27-й річниці створення Харків. нац. ун-ту внутр. справ (м. Харків, 19 листоп. 2021 р.).–Харків: ХНУВС, 2021.–С. 72-74 <https://dspace.univd.edu.ua/items/c216c142-4cdd-427c-927c-f3b9dee6e6c0>
5. Щодо окремих питань визначення стандартів кібербезпеки при підготовці працівників для кіберполіції Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.): зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ.–Харків, 2017.–340 с. <https://dspace.univd.edu.ua/items/7230016d-744b-497c-8abf-3e2fde902571>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України <https://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Судова влада України <https://court.gov.ua/>
4. Офіційний сайт МВС України www.mvs.gov.ua.
5. Офіційний сайт Верховного Суду України <http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/>
6. Єдиний державний реєстр судових рішень <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
7. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
9. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
10. Юридична бібліотека <http://pravo.biz.ua/>
11. сайт Національного інституту стратегічних досліджень. – <http://www.niss.gov.ua>

1. Організаційно-правове забезпечення захисту інформації про особу персональних даних

Сьогодні забезпечення захисту інформації про особу (персональних даних) потребує неабиякої уваги, передусім з точки зору змісту таких понять, як персональні дані, ідентифікаційний номер та ідентифікація даних.

Прогрес в галузі інформаційних технологій, зокрема, в сфері розробки та впровадження програмного забезпечення, активність у формуванні баз персональних даних надзвичайно загострили проблему захисту приватного життя фізичних осіб та захисту інших основних прав і свобод людини.

Захист інформації про особу гарантовано Конституцією України. Частина друга статті 32 Конституції України не допускає збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Але вітчизняним законодавством не повністю визначено режим збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особу. Закон України „Про інформацію” закріплює лише загальні принципи доступу громадян до інформації, що стосується їх особисто. Механізм реалізації зазначеного права належним чином не визначений. Відсутнє й регулювання використання конфіденційної інформації про особу.

Статтею 23 Закону України "Про інформацію" встановлено, що інформація про особу – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу.

Основними даними про особу (персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Персональні дані – окремі відомості про фізичну особу чи сукупність таких відомостей, що ідентифіковані або можуть бути ідентифікованими.

Джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім'я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу зібрані державними органами влади та органами місцевого самоврядування в межах своїх повноважень.

Законом встановлено заборону збирання відомостей про особу без її попередньої згоди, за винятком випадків, передбачених законом.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України „Про інформацію” та статті 12 Закону України „Про прокуратуру” від 30 жовтня 1997 року № 5-зп (справа К.Г. Устименка № 18/203-97) частину четверту статті 23 Закону України "Про інформацію" треба розуміти так, що *забороняється не лише збирання, а й зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини. До конфіденційної інформації, зокрема, належать*

свідчення про особу (освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, дата і місце народження, майновий стан та інші персональні дані).

Крім того, **суспільні відносини щодо збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особу регулюються Законами України** "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах" та "Про Державний реєстр фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів", Указами Президента України від 11 січня 2002 року № 12 "Про заходи щодо реєстрації фізичних осіб" та від 10 березня 2005 року № 457 "Про внесення змін до Положення про паспорт громадянина України для виїзду за кордон та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України", Постановою Верховної Ради України „Про затвердження положень про паспорт громадянина України та свідоцтво про народження" від 26 червня 1992 року № 2503-XII, постановами Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 року № 1182 „Питання паспортизації громадян", від 6 листопада 1997 року № 1232 „Про заходи щодо запровадження ідентифікаційних номерів фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів", від 4 червня 1998 року № 794 "Про затвердження Положення про організацію персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування", від 15 березня 2006 року № 327 "Про створення Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування" тощо.

Одночасно, європейський вибір України потребує від неї приведення законодавства до норм та принципів Європейського співтовариства.

Враховуючи наведене, Україна, як суб'єкт міжнародного права, має дотримуватися його певних принципів і норм.

Планом заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи, затвердженим Указом Президента України від 20 січня 2006 року № 39, (до підпункту 13.17 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи „Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною" від 5 жовтня 2005 року № 1466) передбачено вжити заходів із забезпечення додержання права на недоторканість особистого життя, для чого, зокрема, подати в установленому порядку Президентіві України для наступного внесення на розгляд Верховної Ради України проект Закону про захист інформації про особу (персональних даних).

Радою Європи, членом якої є Україна, прийнято більше ста правових документів, рекомендації тощо, спрямованих на врегулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, зокрема, Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 року "Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних", Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту і Ради від 15 грудня 1997 року "Про обробку персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному секторі" та Конвенція № 108 Ради Європи від 28 січня 1981 року „Про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру" (підписано від імені України 20 серпня 2005 року), які

мають бути враховані під час підготовки проекту Закону про захист інформації про особу (персональних даних).

Відповідно до наведеної Конвенції № 108 **персональні дані** – будь-яка інформація про фізичну особу, що ідентифікована або може бути ідентифікована. Необхідно підкреслити, що зазначена Конвенція вважається першим міжнародним документом про взаємні права та обов'язки, що містить загальноєвропейські норми (стандарти), що створюють умови регулювання суспільних відносин у сфері захисту персональних даних. Норми Конвенції є імперативними, тобто такими, від яких країни, які до неї приєдналися, не можуть відступати. Відповідно до положень цієї Конвенції приведення національного законодавства у відповідність до її положень повинно відбуватися не пізніше вступу в дію Конвенції на території відповідної країни. Країни, що підписали зазначений документ, мають керуватися ним при розгляді всіх питань, пов'язаних із захистом персональних даних, які обробляються або не обробляються в автоматизованих системах різного призначення.

Так, згідно зі статтею 1 цієї Конвенції її метою є забезпечення на території кожної Сторони для кожної особи незалежно від її національності або помешкання поважання її прав і основних свобод, зокрема її права на недоторканність особистого життя, стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру, що її стосуються.

Згідно зі статтею 6 вказаної Конвенції дані особистого характеру, що свідчать про расову належність, політичні або релігійні чи інші переконання, а також дані особистого характеру, що стосуються здоров'я або статевого життя, не можуть піддаватися автоматизованій обробці, якщо внутрішнє право не забезпечує відповідних гарантій.

З метою забезпечення захисту персональних даних у національному інформаційному просторі та взаємодії країн-учасниць Конвенції, кожна країна призначає уповноважений орган, назву і адресу якого необхідно вказати в повідомленні, яке надсилається до Генерального Секретаря Ради Європи [1, 100].

Згідно з *Директивою 95/46/ЄС Європейського парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 року "Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних"* персональні дані означають будь-яку інформацію, що стосується встановленої фізичної особи чи фізичної особи, яку можна встановити ("суб'єкт даних"). Особа, яку можна встановити, є особа, яку можна встановити прямо чи непрямо, зокрема за допомогою ідентифікаційного коду або одного чи більше факторів, притаманних фізичним, фізіологічним, розумовим, економічним, культурним чи соціальним захистам її особистості [2, 216].

Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту і Ради від 15 грудня 1997 року "Про обробку персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному секторі" застосовується до обробки персональних даних у зв'язку з наданням загальнодоступних телекомунікаційних послуг в телекомунікаційних мережах загального користування в Європейському Співтоваристві, зокрема, через цифрову мережу

зв'язку з комплексними послугами та цифрові мобільні мережі загального користування.

Згідно з *Законом Німеччини "Про подальший розвиток обробки даних і захисту даних"* від 20 грудня 1990 року персональні дані - конкретні дані про особисті або майнові відносини встановленої або установлюваної фізичної особи.

Ідентифікація – це надання об'єкту унікального імені або числа. Встановлення справжності полягає у перевірці, чи є особа або об'єкт, який перевіряється, насправді тим, за кого себе видає [4, 87].

Ідентифікаційні документи фізичної особи – це документи у вигляді картки встановленого зразка, що є матеріальним носієм інформації про фізичну особу персонального характеру, яка міститься у певному реєстрі.

Абзацом третім пункту 6 Положення про паспорт громадянина України, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 26 червня 1992 року № 2503-ХІІ встановлено, що на першу і другу сторінки паспортної книжечки заносяться прізвище, ім'я та по батькові, дата і місце народження. На першій сторінці також вклеюється фотокартка і відводиться місце для підпису його власника. На другу сторінку заносяться відомості про стать, дату видачі та орган, що видав паспорт, ставиться підпис посадової особи, відповідальної за його видачу. Записи засвідчуються мастиковою, а фотокартка - випуклою сухою печаткою

Відносно паспортних даних, до відомостей персонального характеру Комітетом по стандартам України, в *ДСТУ 3389-96 "ідентифікаційна картка особи – носій біометричної інформації"* віднесено фото громадянина, ідентифікаційний номер, ПІБ (прізвище, ім'я та по-батькові), стать, місце та дата народження, особистий підпис, місце проживання (реєстрація), належність до військової служби, група крові, сімейний стан та відомості про дітей.

Ідентифікаційний номер фізичної особи побудовано не як випадковий набір цифр. Знаючи порядок його формування, можна отримати конкретну інформацію про особу. Так, перші п'ять цифр означають дату народження людини. Відлік ведеться починаючи від 1 січня 1900 року. Наступні чотири цифри – порядковий номер людини серед тих, хто народився в один день. Дев'ятий знак означає статеву приналежність. Парне число – чоловічу, непарне – жіночу. Нарешті остання цифра ідентифікаційного номера – контрольне число. Принцип та порядок його застосування визначається Державною податковою адміністрацією та не розголошується, з метою захисту від підробок. Проте, практичне застосування ідентифікаційних номерів не є беззастережним питанням ні в країнах, що мають досвід беззастережного запровадження багатоцільових (універсальних) ідентифікаторів, так і в країнах, які не вважають за потрібне їх введення.

Оскільки ідентифікаційні номери передбачені для ідентифікації осіб, то будь-які ідентифікатори (критерії за якими здійснюється ідентифікація) є персональними даними, що підлягають під дію міжнародних стандартів щодо захисту персональних даних.

Будь-яка особа має природне, виключне право власності на відомості про неї. Це означає, що може володіти, користуватися та розпоряджатися відомостями про себе, як вважає за потрібне, з урахуванням чинного законодавства та норм суспільної моралі. Одночасно вона має право забороняти іншим суб'єктам використовувати свої персональні дані, за винятком виключень, встановлених законом.

Сьогодні в Україні інформаційна взаємодія баз персональних даних різних реєстрів не здійснюється, їх дані часто не сумісні, жоден із реєстрів не охоплює все населення країни. Наведене створює перешкоди при здійсненні ідентифікації фізичних осіб, а іноді й унеможлиблює отримання органами державної влади та органами місцевого самоврядування достовірної інформації про населення для виконання, покладених на них завдань, належним чином.

Існує думка, що один і той же ідентифікаційний номер може застосовуватись як податковий, номер соціального забезпечення, номер паспорту, номер посвідчення водія автотранспортного засобу тощо.

Необхідно зазначити, що ідентифікаційна пластикова картка існує майже у всіх країнах світу, зокрема, у Бельгії, Греції, Гонконгу, Єгипті, Малайзії, Німеччині, Південній Африці, США, Франції та інших країнах. Одночасно Конституція Португалії містить пряму заборону застосування багатоцільових ідентифікаційних номерів.

На сьогодні правове забезпечення суспільних відносин в Україні щодо персональних даних в частині їх правового захисту є недостатнім.

Запровадження будь-якого "єдиного реєстру персональних даних" громадян України веде до загальної реєстрації всього населення. Зазначене як не сприятиме процесу захисту прав і свобод людини, так і не виключатиме можливості несанкціонованого використання конфіденційної інформації про особу.

Разом з цим, достовірна інформація стосовно обліку громадян різних категорій необхідна не лише для виборчого процесу, а передусім для надання адресної допомоги, відстеження процесів міграції населення, планування народного господарства, попередження переміщень міжнародних терористів та екстремістських груп через територію країни тощо.

Потреба в автоматизованій обробці персональних даних залишається поза сумнівом, що в свою чергу викликає необхідність додаткового їх захисту. Враховуючи наведене, важливим питанням є співвідношення свободи та захисту.

Вирішення проблеми є можливим шляхом запровадження окремих реєстрів персональних даних, головним принципом функціонування яких буде цільове використання інформації про особу (Наприклад, відповідні реєстри щодо податків, соціального та медичного забезпечення).

З метою попередження залежності людини від одного-єдиного документа (картки, що містить багатоцільовий ідентифікаційний номер), питання організаційно-правового забезпечення захисту інформації про особу (персональних даних) потребує більш глибокого та змістовного аналізу діючих світових стандартів та широкого громадського обговорення.

Зазначене вище має підлягати обов'язковому врахуванню під час вироблення державної політики в інформаційній сфері.

2. Персональні дані як об'єкт інформаційних правовідносин за участю суб'єктів господарювання

Сучасні темпи розвитку інформаційних відносин безпосередньо пов'язані зі збільшенням обсягів і напрямів використання персональної інформації в різних сферах суспільного життя. Не є винятком і економічні відносини, учасниками яких виступають господарюючі суб'єкти. Тому виникає об'єктивна необхідність належного правового регулювання відносин діяльності суб'єктів господарювання з використанням інформації, що містить персональні дані фізичних осіб.

В Україні дослідженню окремих питань обігу інформації, що містить персональні дані, приділили увагу такі вчені, як І. Арістова, О. Задорожний, В. Гавловський, Р. Калюжний, Е. Захаров, В. Наумов та ін. Зазначені проблеми також предметно були проаналізовані у дисертаційних дослідженнях А. Пазюка, В. Брижка, О. Дмитренко та А. Чернобай. Фрагментарно правовий бік персональних даних розглядався у працях таких вітчизняних та іноземних вчених, як І. Бачило, А. Венгеров, О. Гаврилов, В. Дозорцев, В. Копилов, М. Расолов, В. Шестаков, А. Степанов, А. Старченко, Ю. Тихомиров та ін.

Сьогодні правовий інститут персональних даних у вітчизняному інформаційному законодавстві ще знаходиться на стадії становлення. Окремі положення, пов'язані з регулюванням обігу інформації, що містить персональні дані, закріплені в нормативно-правових актах, зокрема в Законі України «Про інформацію», де визначаються загальні положення про інформацію, та спеціальному **Законі України «Про захист персональних даних»** (далі — Закон), що був прийнятий відповідно до **Конвенції Ради Європи «Про захист особистості у зв'язку з автоматичною обробкою персональних даних» № 108** (далі — Конвенція).

Головним завданням Закону є створення правової бази для державного регулювання суспільних відносин з метою дієвого захисту інформаційних прав у сфері персональних даних і встановлення прав та гарантій, обов'язків та відповідальності всіх суб'єктів, пов'язаних із захистом персональних даних. До таких суб'єктів Закон, перш за все, відносить суб'єктів господарювання: підприємства, установи й організації усіх форм власності. Вони можуть виступати як володільцем чи розпорядником бази персональних даних — будь-якої іменованої сукупності упорядкованих відомостей про фізичних осіб, які ідентифіковані або можуть бути конкретно ідентифіковані. При цьому розпорядник бази персональних даних, на відміну від володільця, має право тільки обробляти дані, що містяться в ній.

Норми цього Закону стосуються буквально будь-якого бізнесу, незалежно від масштабу або географічної належності, який працює з клієнтами або має найманих працівників та збирає й обробляє дані про них. Насамперед, це промислові підприємства, банки, страхові компанії, телекомунікаційні

компанії, у тому числі оператори фіксованого і мобільного зв'язку, інтернет-провайдери, компанії, що займаються рекламною діяльністю, маркетингом, видавничою справою тощо. Представників цих господарюючих суб'єктів дуже турбує, що в Законі достатньо «прогалин» і спірних моментів, при цьому вже створений спеціальний орган — Державна служба України з питань захисту персональних даних (далі — Служба), яка стежитиме за виконанням вимог Закону, а окремим законопроектом визначені санкції для правопорушників.

Критика Закону передусім ґрунтується на формальності положень цього нормативного акта, загальності дефініції понять, а також на серйозних обмеженнях стосовно процесів збору, обробки та зберігання персональних даних.

Закон, зокрема, ввівши у правове поле поняття «персональні дані» (далі — ПД) зобов'язує усі компанії та організації реєструвати бази ПД у Державному реєстрі баз персональних даних (далі — Реєстр). При цьому персональні дані визначені в Законі в узагальненій формі як відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Схожа дефініція міститься і в Конвенції. Отже, фактично це можуть бути будь-які конкретні відомості про фізичну особу, такі як: ім'я, вік, місце роботи, місце проживання, освіта тощо. Відповідне визначення ПД містить і Закон України «Про інформацію».

На відміну від українського законодавства, *російський Закон «Про персональні дані» надає більш змістовну характеристику ПД*: персональні дані — будь-яка інформація, що належить до визначеної або визначуваної на підставі такої інформації фізичної особи, у тому числі її прізвище, ім'я, по батькові, рік, місяць, дата і місце народження, адреса, сімейний, соціальний, майновий стан, освіта, професія, доходи, інша інформація.

З викладеного можна дійти висновку, що визначення ПД у Законі, незважаючи на відповідність міжнародній практиці, не є вичерпним і не дає чітких критеріїв того, які саме дані про фізичну особу можна вважати персональними.

«Персональні дані — відомості про фізичну особу, які у своїй сукупності дають можливість конкретно ідентифікувати таку особу. Мінімальною сукупністю відомостей, які становлять персональні дані, є: прізвище, повні ім'я та по батькові особи разом з датою народження та/або: домашньою чи робочою адресою; поштовою адресою; електронною адресою; місцем роботи; займаною посадою; номером телефону; реєстраційним номером облікової карти платника податків, номером картки соціального страхування чи іншого особистого документа; особистою фотокарткою».

Окрім понятійного апарату, нарікання підприємців викликають також норми Закону в частині створення єдиного державного реєстру баз ПД. Виникають незручності для бізнесу, оскільки це фактично змушує підприємців відкривати свої бази даних (у тому числі інформацію про клієнтів) державі. Дія Закону взагалі може змінити деякі принципи взаємодії з інформацією для українських компаній, що зобов'язані провести реєстрацію баз персональних даних у державному реєстрі та встановити спеціальні внутрішні механізми для

роботи з такими базами даних. Тут виникає необхідність у доопрацюванні внутрішніх положень про комерційну таємницю і конфіденційну інформацію. На виконання усіх цих дій компаніям потрібно докласти чимало зусиль, у тому числі й фінансових.

До того ж якщо реєстрація баз даних проходитиме відповідно до діючого визначення ПД, кількість записів реєстру обчислюватиметься мільйонами, тому що більшість суб'єктів господарювання мають щонайменш дві таких бази: власних працівників і клієнтів. При цьому ведення такого реєстру, знов-таки, є витратним не лише для Державного бюджету, а й для підприємців, оскільки згідно зі ст. 26 Закону існує можливість покладення цих витрат на самих підприємців.

Компромісним варіантом має бути створення реєстру володільців баз ПД, тобто реєстру фізичних або юридичних осіб, яким законом або за згодою суб'єкта персональних даних надано право на їх обробку та які затверджують мету, встановлюють склад та процедури обробки інформації у базі ПД.

Наступною частиною Закону, що викликає непорозуміння суб'єктів господарювання, є сукупність норм, які встановлюють порядок обробки, в тому числі використання та видалення ПД.

За Законом для обробки ПД потрібно отримання згоди суб'єкта цих даних. І, начебто, все логічно, але обробку ПД законодавець визначає як будь-яку дію або сукупність дій, здійснених повністю або частково в інформаційній (автоматизованій) системі та/або в картотеках ПД, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопиченням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, передачею), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу. Іншими словами, під обробку ПД підпадає практично будь-яка дія, що здійснюється з такими даними. Для посилення вимоги про необхідність отримання дозволу у суб'єкта ПД на їх обробку законодавець чітко прописав заборону на обробку таких даних без згоди особи. Тобто тепер суб'єктам господарювання необхідно отримувати письмову згоду всіх співробітників і клієнтів на використання їх особистих даних. Відсутність таких документів може призвести до застосування санкцій.

Незахищеними також суб'єкти господарювання виступають у відносинах із суб'єктами ПД через реалізацію наданого останнім права вимагати видалення своїх даних з формальних причин (помилка в даних, недостовірність). Цією нормою можуть зловживати громадяни з метою уникнення відповідальності за нормативно-правовими договорами: наприклад, змінивши місце проживання чи номер телефону, звернутися з вимогою видалити свої дані, а в подальшому і відмовитися на цій підставі від виконання своїх зобов'язань.

Окрему увагу потрібно звернути на механізми державного контролю за дотриманням законодавства про захист ПД. Державне регулювання захисту ПД шляхом створення спеціального органу в структурі органів виконавчої влади суперечить європейським нормам. В європейських країнах захист ПД забезпечується незалежним органом, адміністративний, ринковий і політичний нейтралітет якого закріплені державою. В Україні виконання таких функцій

покладено на Державну службу України з питань захисту персональних даних, що для суб'єктів господарювання фактично додає ще один державний перевіряючий орган, який уповноважений проводити перевірки на територіях компаній, що працюють з базами ПД або на територіях яких такі бази знаходяться.

Прийняття Закону стало черговим кроком України на шляху до європейської спільноти, де до проблем захисту даних ставляться з особливою увагою. Важливість закону в тому, що він вперше сфокусував увагу громадськості на проблемах захисту ПД і приватності в нашій країні. Натомість бізнес загалом зустрів новостворений Закон досить негативно. Звичайно, оцінити реальний результат його дії буде можливо після впливу певного періоду часу, однак, на нашу думку, визначені нами проблеми потребують законодавчого регулювання й узгодження вже сьогодні. Це дасть можливість суб'єктам господарювання уникнути як юридичних, так і економічних негативних наслідків у подальшому.

3. Реєстрації баз персональних даних

Надамо судження про порядок реєстрації баз персональних даних, про відповідальність за порушення законодавства у сфері персональних даних та у процесі реєстрації баз персональних даних.

1. Порядок реєстрації баз персональних даних

Порядок реєстрації баз персональних даних регулюється Законом України «Про захист персональних даних» та Положенням про Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. N 616 (далі - Положення).

База персональних даних підлягає державній реєстрації шляхом внесення відповідного запису Державною службою з питань захисту персональних даних до Державного реєстру баз персональних даних.

ДСЗПД здійснює реєстрацію баз персональних даних, а також вносить зміни до відомостей, що містяться в Реєстрі, про зареєстровану базу персональних даних на підставі заяви, поданої володільцем такої бази або уповноваженою ним особою (далі - заявник). Реєстрація баз персональних даних здійснюється за заявочним принципом шляхом повідомлення.

Заява про реєстрацію бази персональних даних подається володільцем бази персональних даних до Державної служби України з питань захисту персональних даних щодо кожної бази даних, яка перебуває у володінні заявника, за формою та у порядку, що затверджуються Мін'юстом.

Така заява повинна містити:

звернення про внесення бази персональних даних до Реєстру;
інформацію про володільця бази персональних даних:

- найменування, резидент/нерезидент, код платника податків згідно з ЄДРПОУ або податковий номер (для резидента), місцезнаходження - для юридичних осіб;

- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), громадянство, номер, серія паспорта та орган, що його видав, а також для громадян України реєстраційний номер облікової картки платника податків (не подається фізичними особами, які через свої релігійні переконання відмовилися від присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідним органам державної влади, що підтверджується відміткою в паспорті), місце проживання - для фізичних осіб;

інформацію про найменування і місцезнаходження бази персональних даних:

- адреса фактичного розміщення - для баз даних у формі картотек;
- фактичні адреси зберігання носіїв інформації - для баз даних в електронній формі;

інформацію про мету обробки персональних даних у базі персональних даних з посиланням на нормативно-правові акти, положення, установчі чи інші документи, які регулюють діяльність володільця бази персональних даних, у тому числі про їх категорії та правові підстави такої обробки;

інформацію про інших розпорядників баз персональних даних:

- найменування, резидент/нерезидент, код платника податків згідно з ЄДРПОУ або податковий номер (для резидента), місцезнаходження - для юридичних осіб;

- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), громадянство, номер, серія паспорта та орган, що його видав, а також для громадян України реєстраційний номер облікової картки платника податків (не подається фізичними особами, які через свої релігійні переконання відмовилися від присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідним органам державної влади, що підтверджується відміткою в паспорті), місце проживання - для фізичних осіб;

документ, що підтверджує зобов'язання стосовно виконання вимог законодавства щодо захисту персональних даних.

ДСЗПД повідомляє заявникові не пізніше наступного робочого дня з дня надходження заяви про її отримання. У повідомленні зазначаються дата та реєстраційний номер запису про заяву у Реєстрі, а також дата звернення за отриманням свідоцтва чи повідомлення про відмову в реєстрації.

Державна служба з питань захисту персональних даних відмовляє в реєстрації бази персональних даних, якщо заява про реєстрацію не відповідає вимогам частини третьої статті 9 Закону України «Про захист персональних даних» або у разі, коли подані відповідно до пункту 7 Положення відомості, є неповними чи недостовірними.

ДСЗПД у зв'язку з отриманням заяви вносить до Реєстру такі відомості:

- інформація про заявника;
- найменування бази персональних даних;
- дата реєстрації заявником та вихідний номер (за наявності) заяви.

Після внесення до Реєстру відомостей про заяву їй автоматично (з використанням програмного забезпечення Реєстру) присвоюється реєстраційний номер. При цьому фіксуються дата і час реєстрації заяви.

Протягом 10 робочих днів з дня надходження відповідної заяви ДСЗПД приймає рішення про реєстрацію бази персональних даних шляхом видання її володільцю свідоцтва про державну реєстрацію бази персональних даних чи повідомлення про відмову в реєстрації, про що вносить запис до Реєстру.

2. Відповідальність, передбачена за недотримання вимог законодавства про захист персональних даних

Законом України «Про захист персональних даних» передбачено, що за порушення законодавства про захист персональних даних тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних» від 02.06.2011 № 3454-VI внесені зміни до таких законодавчих актів України:

1). Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено статтями 188-39 і 188-40 такого змісту:

«Стаття 188-39. Порушення законодавства у сфері захисту персональних даних.

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення суб'єкта персональних даних про його права у зв'язку із включенням його персональних даних до бази персональних даних, мету збору цих даних та осіб, яким ці дані передаються, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від трьохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних про зміну відомостей, що подаються для державної реєстрації бази персональних даних, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення порушення з числа передбачених частинами першою або другою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від чотирьохсот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ухилення від державної реєстрації бази персональних даних - тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Недодержання встановленого законодавством про захист персональних даних порядку захисту персональних даних у базі персональних даних, що

призвело до незаконного доступу до них, - тягне за собою накладення штрафу від трьохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

«Стаття 188-40. Невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних.

Невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних щодо усунення порушень законодавства про захист персональних даних - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

2). Статтю 182 Кримінального кодексу України викладено в такій редакції:

«Стаття 182. Порушення недоторканності приватного життя.

1. Незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, - караються штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи, - караються арештом на строк від трьох до шести місяців або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2013 року.

3. Необхідність реєстрації баз персональних даних.

Реєстрація баз персональних даних є:

- корисною для **суб'єктів персональних даних**, оскільки є важливою ознакою прозорості стосовно обробки персональних даних, аналіз записів у Державному реєстрі може слугувати відправною точкою для подання суб'єктом персональних даних скарги до компетентних органів;
- корисною для **володільців баз персональних даних**, оскільки сприяє їх обізнаності щодо вимог законодавства та щодо необхідності забезпечувати обробку персональних даних з дотриманням вимог законодавства;
- корисною для **уповноваженого державного органу з питань захисту персональних даних**, оскільки дозволяє йому бути обізнаним із ситуацією стосовно обробки персональних даних, та водночас дає змогу здійснювати аналіз записів з метою удосконалення положень типового порядку обробки персональних даних та методів контролю за додержанням вимог законодавства про захист персональних даних.

4. Чи вважатиметься документація, що використовується в діяльності підприємств, установ та організацій та містить певним чином структуровані персональні дані найманих працівників «базою персональних даних» в розумінні Закону України «Про захист персональних даних»?

Згідно з Законом України «Про захист персональних даних» персональними даними є відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

Документація підприємств, установ та організацій в електронній формі та/або у формі картотек що містить певним чином структуровані персональні дані найманих працівників підпадає під визначення «база персональних даних» відповідно до статті 2 Закону України «Про захист персональних даних».

5. Мета обробки персональних даних, яка вона є

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» мета обробки персональних даних має бути сформульована в законах, інших нормативно-правових актах, положеннях, установчих чи інших документах, які регулюють діяльність володільця баз персональних даних.

Як приклад, метою обробки персональних даних **може бути:** забезпечення реалізації трудових відносин; адміністративно-правових; податкових відносин та відносин у сфері бухгалтерського обліку та аудиту; відносин у сфері управління людськими ресурсами; відносин у сфері економічних, фінансових послуг; відносин у сфері реклами; відносин у сфері телекомунікаційних послуг; відносин у сфері громадської, політичної та релігійної діяльності; відносин у сфері культури, дозвілля, спортивної та соціальної діяльності; відносин у сфері освіти; відносин у сфері охорони здоров'я; відносин у сфері безпеки; відносин у сфері транспорту; відносин у сфері науки, історичних досліджень та статистики тощо.

Приклад формулювання мети :

Обробка персональних даних фізичних осіб загального характеру (прізвище, ім'я та по батькові, дата та місце народження, громадянство, місце проживання тощо) або вразливих персональних даних (расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, а також даних, що стосуються здоров'я чи статевого життя) здійснюється для забезпечення реалізації (вказати яких саме) відносин, відповідно до (перерахувати правові акти, положення, установчі чи інші документи, які регулюють діяльність володільця).

6. База персональних даних і які бази потрібно реєструвати.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року (далі - Закон) персональні дані це – відомості чи сукупність відомостей про **фізичну особу**, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

Існують персональні дані таких категорій: дані загального характеру (прізвище, ім'я та по батькові, дата та місце народження, громадянство, місце

проживання, особисті відомості (вік, стать, сімейний стан тощо), склад сім'ї, освіта, професія, фінансова інформація, електронні ідентифікаційні дані, запис зображень (фото, відео) тощо) та вразливі (чутливі) персональні дані (расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, а також дані, що стосуються здоров'я чи статевого життя).

Відповідно до вищезазначеного Закону будь-яка сукупність упорядкованих персональних даних про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована вважається **базою персональних даних**. Кожна база персональних даних **підлягає державній реєстрації** шляхом внесення відповідного запису уповноваженим державним органом з питань захисту персональних даних до Державного реєстру баз персональних даних. Виключень щодо реєстрації баз персональних даних Закон **не містить**.

Володілець **самостійно** приймає рішення про те, чи являється та чи інша сукупність персональних даних фізичних осіб, яка знаходиться в його володінні, базою персональних даних.

Аналізуючи заяви про реєстрацію баз персональних даних, які надходять на реєстрацію до ДСЗПД, можна дійти висновку, що кожне підприємство (організація) є володільцем **щонайменше двох баз персональних даних**, а саме баз персональних даних працівників, яка ведеться з метою забезпечення вимог трудового законодавства, реалізації податкових відносин та відносин у сфері бухгалтерського обліку та аудиту, та баз персональних даних клієнтів або інших осіб персональні дані яких обробляються володільцем в результаті господарської діяльності організації.

Крім того, слід зазначити, що **різні типи звітів та форм**, що містять в собі певну сукупність відомостей про фізичних осіб, вибраних з баз персональних даних володільця, та які, відповідно до закону, періодично подаються до органів державної влади - не розглядаються як окремі бази персональних даних.

7. Підстави виникнення права на обробку персональних даних

- *згода суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних*

- надане володільцю бази персональних даних у порядку, визначеному законодавством України, *право на обробку персональних даних* відповідно до Закону України «Про захист персональних даних», і виключно в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини

- *необхідність захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних до часу, коли отримання згоди на обробку персональних даних від суб'єкта персональних даних стане можливим.*

8. Пошук мети обробки персональних даних, що вони собою являють.

Цілі обробки персональних даних повинні відповідати цілям діяльності володільця бази персональних даних, що зафіксовані в їх установчих документах та/або передбачені законодавством України, що регулює їх діяльність.

Типовими цілями обробки персональних даних є забезпечення реалізації:

- трудових відносин;
- адміністративно-правових (в тому числі, відносин у сфері державного управління), податкових відносин та відносин у сфері бухгалтерського обліку;
- відносин у сфері управління людськими ресурсами, зокрема, кадровим потенціалом;
- відносин у сфері економічних, фінансових послуг та страхування;
- відносин у сфері реклами та збору персональних даних у комерційних цілях;
- відносин у сфері телекомунікаційних послуг;
- відносин у сфері громадської, політичної та релігійної діяльності, культури, дозвілля, спортивної та соціальної діяльності;
- відносин у сфері освіти;
- відносин у сфері охорони здоров'я;
- відносин у сфері безпеки, включаючи питання приватних розслідувань, побудови системи приватної безпеки та приватної охорони;
- відносин у сфері транспорту;
- відносин у сфері науки, історичних досліджень та статистики;
- інших відносин, що вимагають обробки персональних даних.